

Lahko rečemo, da je s to knjižico podala Družba Slovencev zelo lep, zelo dragocen dar. Kar so najboljši govorniki, najbolj učeni in pobožni možje, škofje in prelati, na kongresu govorili in razmotrivali, to imamo zbrano v tej knjižici, podomače povedano, v lepi slovenščini. »Kazalo« bi bilo pa lahko bolj natančno sestavljeno, da bi človek takoj videl, katere razprave so sprejete; in zakaj so samo pri razlagi sv. maše označena imena govornikov (škofje † Hittmair, Napotnik in grof Huyn)? Kaj ne bi bilo zanimivo, ohraniti tudi imena drugih? Dà, prelepe so besede, da je Evharistija vez edinosti in ljubezni med vsemi narodi, pa žal, da so samo — besede. Žal pa tudi, da od toliko lepih mo-

litvenikov, ki jih Družba tiska leto za letom, jih takó malo ostane v rokah našega naroda! To poskušajo so doživeli naši vojni kurati, ki pri večini slovenskih vojakov niso našli sploh nobenega molitvenika. (Primeri neki dopis g. kurata J. Hafnerja v »Gorenjcu« l. 1915.) Kam vse gre? Ali ne bi kazalo štediti? raje vezane molitvenike razpošiljati, pa samo vsako drugo leto? In ne tako menjavati; Cerkev ima en missale blizu 2000 let, Družba pa že ne vé, kje bi izteknila še kak nov molitvenik in nove formulare za molitve. Ali ji ni znan pregovor: non multa, sed multum? Rajše manj, pa tisto trdnovezano!

I. D.

To in ono.

Naše slike.

»Dom in Svet« št. 3—4. prinaša šest reprodukcij grafične umetnosti, in sicer pet ujedkovin (radirung) in en kamnotisk (litografijo). Izza srede 19. stoletja so se grafična sredstva zelo pomnožila, reprodukcijske tehnike so danes kaj raznovrstne. Dadó se pa vse reducirati na tri osnovne tehnike: izdolbeni tisk, vdolbeni tisk ter tisk na ploški.

Prva tehnika obstoji v tem, da se slika, ki naj se reproducira, izdolbe iz tiskarske plošče; plošča se prevleče z barvo in pri pomnoževanju odtiskuje na papir vse vzbokline, medtem ko ostanejo globine svetle. Na ta način so izvršeni na pr. lesorezi.

Mogoče je tudi ravnati ravno obratno: zarezne in globine napolniti z barvo, katero oddajajo na papir, medtem ko ostane višja ploskev brez nje in odtiskuje svetla mesta. Na ta način so izdelane ujedkovine. Bakrena plošča se prevleče z mehko, voščeno plastjo; v to zariše umetnik z iglo risbo, tako da segajo zareze črté do bakrene plošče. Risba je torej v voščeni plasti, s katero je plošča prevlečena, ne na plošči sami. Nato se dene tako pripravljena plošča v solitrno kislino, ki v zarezah pride do bakra in ga razje, medtem ko ostane ostala ploskev, ki jo pokriva voščena plast, nedotaknjena. Ko se odstrani zgornja plast, more umetnik še s takozvano mrzlo iglo ploščo samo obdelovati; z njo izreže tista mesta, ki so svetlobno najgloblja, in doseže krepke, težke sence. Na Rembrandtovem »Velikem ozdravljanju bolnikov« vidimo zlasti na levi strani ujedkovine v ospredju, kako se rabi »mrzla igla«; energične zarezne, ki se tako krepko odbijajo od svetlobnih partij, so njeno delo.

In slednjč se dá slika reproducirati še s pomočjo gladke ploskve. To je tehnika kamnotiska. Risba se prenese z mastnimi tintami ali kredami na kamen. Nato se kamen prevleče s tiskarskim črnilom, ki je tudi mastno in se prime samo poslikanih, mastnih mest plošče. Za primer prinašamo »Jezdece« René Beeha.

Rembrandtov »Faust« (pril. 7.) je nastal, kakor sodijo, l. 1654. Bilo je že dvanajst let po smrti njegove Saskie. Njen dobri duh ni več vel v njegovi hiši. Velikansko premoženje (40.000 goldinarjev), ki mu ga je

bila zapustila, se je izgubljalo, dolgovi so rasli, bližaj se je finančni polom, začenjale so se denarne pravde. Rembrandt je bil še v polni moči, toda godile so se z njim važne izpremembe. Postajal je resen in mračen, kakor se je umikala svetloba z njegovih slik. Kolika razlika je med njegovim »Faustom« in »Ozdravljanjem bolnikov« (pril. 8.), ki je nastalo prej, še v slikarjevih dobrih časih! Tu prizor poln dramatične moči, zunanega življenja, gibanja in dogajanja, tam tihi stavec Faust, sam s svojimi mislimi in prikaznimi.

Od l. 1650. je Rembrandt živel s svojo nekdanjo dekle Hendrickje Stoffels; poročiti se ni hotel z njo, da ne izgubi polovice premoženja, ki mu ga je zapustila prva žena Saskia. Naročniki in sorodniki so to razmerje nekaj let mirno trpeli, dokler ni cerkveni konzistorij poklical Hendrikjo predse, ji pokaral zaradi njenega nelegalnega razmerja in ji prepovedal obhajilo. Bilo je to l. 1654., ko je nastal »Faust«.

Faust sedi v svoji sobi, sredi učenjaške navlake, truden misli in življenja, obupani filozof, ki je vse dni iskal resnice in prave modrosti, pa je ni našel. Goethe je popisal v svojem delu isti hip; tisti trenutek, ko Faust nagne kupico strupa. Tedaj se je oglasil nevidni kor:

Christ ist erstanden!
Freude dem Sterblichen,
den die verderblichen,
schleichenden, erblichen
Mängel umwanden.

— — —
Reisset aus Banden
Freudig euch los! ...
Euch ist der Meister nah,
Euch ist er da!

Rembrandtovemu »Faustu« se prikaže v težki uri samotnega obupa mistično znamenje, svetla prikazen v temi njegove sobe. Ni vse razumljivo, kar vidi, toda v sredi solčnega fantoma bere črke I N R I in stari skeptik strmeč vstaja. To je čisto nova misel v njegovem sistemu, ne more je sprejeti meni nič, tebi nič; ko je vstal, se je oprl s pestmi ob mizo, kakor je najbrže imel navado pri disputacijah...

Veliko »Ozdravljanje bolnikov« (pril. 8.) je starejše, nastalo je l. 1649. Na tej sliki je mnogo več dramatičnega patosa, in kar je v »Faustu« zgoščeno znotraj, v duši starčevi, se tukaj svobodno razvija na zunaj. Od desne prihajajo bolniki, pohabljeni in betežniki k Izveličarju, tej svetli navpičnici sredi valovanja črt, svetlob in senc. Na levi stoje gledalci. Ta skupina je zelo zanimiva; vsak obraz je jasno začrtana individualnost; nekateri so zgolj radovedni, drugi začuden, še drugi se posmehujejo; debeli imenitnik, ki nam kaže hrbet v levem kotu, je tako karakteriziran s svojo pozo, da nam njegovega obraza niti poznati ni treba. Med tem občinstvom je samo starec, ki stoji tesno ob Izveličarjevi desnici, poln vere in zaupanja. — Veliko »Ozdravljanje bolnikov« imenujejo navadno »Hundertguldenblatt«. Anekdota pripoveduje, da je Rembrandt ravno bil skončal »Ozdravljanje bolnikov«, ko stopi v njegovo delavnico italijanski prekupčevalec in mu ponudi nekaj Marcantonovih bakrorezov na prodaj; cenil jih je na sto goldinarjev. Rembrandt, ki je pohlepno zbiral umetnine in dragocenosti, kar je bil eden vzrokov njegovega poznejšega poloma, mu ponudi za Marcantonova dela svojo novo ujedkovino in mešetar je bil zadovoljen. Ta izredno visoka cena je dala »Ozdravljanju bolnikov« sedanje ime. —

Tiepolova (1696—1770) ujedkovina »Beg v Egipt« (pril. 9.) se zdi na prvi pogled nekako revna, prazna in mrtva v primeri s sliko, o kateri smo ravnokar govorili. Pri Rembrandtu so osebe krepko modelirane, ves prostor prepojen s svetlobo in senco, Tiepolo pa riše v širokih ploskvah in se ne trudi, da bi dal stvarjem telesno zaokroženost kakor Rembrandt. Pogledati je treba na pr. samo kozo, ki stoji na robu grička; to ni telo, temuč ploskev! Mogoče si je to razložiti le, če pogledamo Tiepola kot slikarja, ne kot risarja. In on je v prvi vrsti slikar; vedno računa s barvo, z njo modelira, z njo daje stvarjem telesnost, ne z detajliranim razdeljevanjem svetlobe in sence, kakor Rembrandt. Tiepolova risba je od barve neločljiva, gledalec si jo nehote predstavlja med črtami in umetnik sam je risal tako, da si je podoba dopolnjeval v barvi. Rembrandt bi nikoli ne bil narisal drevesa s tako krošnjo, nikoli tako praznega neba. Tiepolo si predstavlja v teh — risarsko mrtvih — partijah barvo in vse dobi novo življenje. To nam je le dokaz, da umetnikovo stremljenje ostaja vedno isto, naj se loti katerekoli tehnike, in da so zakoni, narekovani od tehnike in materiala, zadnji, ki odločujejo o formi.

Na prilogi 10. in 11. prinašamo dve moderni slovenski ujedkovini, in sicer »Juda Iškarjota« od profesorja Gašparja Porenta in »Primoža Trubarja« od Mateja Sternena. Naši slikarji se malo pečajo z grafiko; vzrok temu ni toliko nezmožnost, kolikor kritične razmere našega umetnostnega trga. Tem rajši priobčujemo te dve lepi ujedkovini. Prva je last umetnika samega, ki nam jo je prijateljski prepustil za reprodukcijo, druga je v posesti dež. muzeja, čigar ravnatelj prof. dr. Jos. Mantuani bodi za objavo toplo zahvaljen.

Priloga 12. prinaša kamnotisk najnovejšega časa. Izdelal ga je René Beeh. Gotovo je, da bo velika večina naših naročnikov skeptično gledala to risbo, dasi ji ni mogoče odreči lepih kvalit. Komur ni všeč,

naj se tolaži z ostalimi petimi in s tem, da mu lahko služi vsaj v informacijo, če že ne prinaša užitka.

I. C.

Koseski in Franc Andrejka.

Od svoje matere Julije pl. Andrejka sem zvedel o svojem dedu Francetu Andrejka, bivšem državnem knjigovodji (k. k. Staatsbuchhalter) pri tržaškem namestništvu, med drugimi tudi sledečo zgod-bico, ki jo hočem tu priobčiti, ker osvetljuje na značilen način pesniško delovanje Koseskega.

Koseski in Franc Andrejka, še preden sta prišla skupaj v Trstu, sta si bila stara in dobra znanca, saj sta si bila po rojstnih vaseh oddaljena komaj dobro uro. Franc Andrejka je bil rojen l. 1811. v Dolenjah, Vesel-Koseski pa v Kosezah; obe vasi ležita v sodnem okraju Brdo na Kranjskem, prva pol ure severno, druga pol ure južno od Prevoj. Oba sta imela približno iste študije (gimnazijo in maturo), oba sta služila v Trstu. Oba sta se zelo zanimala za slovensko literaturo. A dočim se je v Koseskem narodni čut vedno bolj razblinjal, je imel in gojil Franc Andrejka tudi v onih, za Slovence ne baš prijetnih časih povsod zveze s slovenskim, takrat še šibkim življenjem v Trstu; posečal je pridno »Čitalnico« in občeval posebno mnogo s slovensko duhovščino, tudi s tedanjim tržaškim škofom Dobrilo.

Zanimal se je za Prešernove poezije, bil stalen naročnik »Novic«, skrbno je prebiral Cigaletovo izdajo »Deržavlanskega zakonika« ter si ohranil s tem fin in oster čut za pravo in živo slovensko govorico.

Koseski ga je v tem pogledu visoko cenil. Mnogokrat, kadar je napisal kako svojih poezij, je prišel k mojemu dedu na obisk ter mu jih prebiral. Tedaj se je večkrat zgodilo, da je ded zmajal z glavo ter mu po svojem mirnem in odločnem načinu povedal, da to ni slovensko, ali da je drugače pogrešeno. Pri tem se je Koseski vedno močno razburil: zgodilo se je, da sta se moža prav pošteno skregala in da je Koseski brez slovesa odšel od mojega deda, a odnehal je končno vedno le — Koseski. Čez par dni je potem navadno prišel zopet k dedu ter mu pokazal popravljenno mesto, toda pripomnil je izrečno: »Premenil sem stvar, a samo zato, ker ste to rekli Vi!«

Tako pripoveduje moja mati. — Da je imel tudi moj ded pesniški in pisateljski dar in da je poleg tega globoko poznaval in motril svet in ljudi, se mi zdi brez dvoma, kadar prebiram njegove opazke na platnicah »Novic«, ki jih hranim pietetno kot spomin na njega. Naj navedem le nekatere.

Latinski rek: »Quidquid agis, prudenter agas et respice finem« je prevedel leta 1865. takole: Človek, modro stori vsako delo in pomisli, kakšen konec bo imelo!

Na platnicah »Novic« leta 1856. je od njegove roke zapisano:

Kakošni so prijatelji:

Dost' imaš prijatelj pri kihanji,
Čverstih od glave do nog;
Pa to, kar dobivaš od njih v djanji,
Je le: »Pomozi Ti Bog«.